

2 אוקטובר, 2019

מצרים מפיקה עכשיו גז טבעי בכמויות שיא ואין לה צורך בייבוא של גז מישראל. עודפי הגז במצרים, הצפויים להמשך בשני העשורים הבאים, מאפשרים ייצוא גז לירדן וגז נוזלי LNG למדינות אחרות. מצרים מתכוונת לשמור על אספקת גז לירדן, והעלתה במרץ 2019, את קצב אספקת הגז לירדן לכ- BCM 3.5 לשנה מ-1 BCM לשנה בינואר. מצרים גם מייצרת עודפי חשמל שניתן לייצא, והשפע הזה איפשר את רמת סבסוד הדלק הנמוכה ביותר אי פעם. כמעט כל חברות הנפט והגז הגדולות ומספר חברות נפט בינלאומיות (IOC) פועלות כעת במצרים ומודיעות על רצף של תגליות גז.

יחד עם ההתפתחויות במשק הגז והחשמל, מצרים החלה בתוכנית שאפתנית לשימוש באנרגיה מתחדשת, לייצר 20% מהחשמל שלה מאנרגיות מתחדשות עד 2022, ו-42% עד 2035. ייצור החשמל השנתי של מצרים מאנרגיות מתחדשות הגיע כעת לכ- 6,000 מגוואט, כאשר כשליש מגיע מאנרגיית רוח ושמש. זה יגדל עוד יותר בסוף השנה, עם סיום הקמת מתחם בבן Benban, ליד אסוואן, המתקן הסולארי הגדול בעולם. המתחם צפוי לפעול בהספק של 1,600 – 2,000 מגוואט, ולייצר כ- 3.8 עד 4.8 מיליארד קוט"ש לשנה.

הלוואת קרן המטבע הבינלאומית למצרים סייעה לייצב את הכלכלה המצרית, אך חייבה את הממשלה ליישם רפורמה בכלכלה, לבצע ליברליזציה של המטבע המצרי, להכניס מנגנון תמחור גז שתמרץ השקעות זרות בחיפוש והפקת גז ונפט, ולהפריט את משק הגז. בצד השלילי, הרפורמה גרמה לגידול בעוני.

השפעת הרפורמות על צריכת האנרגיה במצרים

מצרים מפיקה עכשיו גז טבעי בכמויות שיא ואין לה צורך בייבוא של גז מישראל. עודפי הגז במצרים, הצפויים להמשך בשני העשורים הבאים, מאפשרים ייצוא גז לירדן וגז נוזלי LNG למדינות אחרות. מצרים גם מייצרת עודפי חשמל שניתן לייצא, והשפע הזה איפשר את רמת סבסוד הדלק הנמוכה ביותר אי פעם. כמעט כל חברות הנפט והגז הגדולות ומספר חברות נפט בינלאומיות (IOC) פועלות כעת במצרים ומודיעות על רצף של תגליות גז.

הלוואת קרן המטבע הבינלאומית (IMF) בהיקף של 12 מיליארד דולר למצרים בשנת 2016¹ לא רק סייעה לייצב את הכלכלה המצרית, היא חיברה את הממשלה ליישם רפורמה בכלכלה, לבצע ליברליזציה של המטבע המצרי, להכניס מנגנון תמחור גז שתמרץ השקעות זרות בחיפוש והפקת גז ונפט, ולהפריט את משק הגז. תוכנית זו הושלמה ואת הצלחתה ניתן עכשיו לראות.

בשנת 2012, מצרים היתה חייבת לחברות הנפט הבינלאומיות כ-6 מיליארד דולר עבור כמויות הנפט והגז אותו לקחה אך לא שילמה עבורן. בסוף יוני 2019, חובות אלו הופחתו ל-900 מיליון דולר, ושר הנפט המצרי, טארק אל מולה צופה כי ישולמו עד סוף השנה - 2019².

באופן דומה, סובסידיות הדלק הסתכמו ב-22 מיליארד דולר בשנת 2010, או כ-7.5% מהתוצר המקומי הגולמי במצרים, והיוו הוצאה משמעותית. אולם לאחר הפחתה מסיבית בסובסידיות הדלק לכ-3.2 מיליארד דולר בשנת הכספים 2018-19, מחירי הדלק הגיעו בתחילת 2019 לקרוב ל-90% מעלותם הבינלאומית, ומחירי הדלק והאנרגיה הגבוהים כמעט ללא סובסידיות, הובילו לשימוש יעיל יותר באנרגיה. מצרים מצפה כעת לבטל את מרבית סובסידיות הדלק עד 2020³ על הבטחון והאמון שיש עכשיו במצרים בתחום האנרגיה שלה, מצביעים דברי שר הנפט המצרי מסוף מאי 2019⁴

כיום יש סימנים ברורים לכך שהרפורמות, ובמיוחד הסרת סובסידיות הדלק, מקטינות את הגידול בביקוש לאנרגיה. ההערכה היא כי בשנת 2019 הביקוש לחשמל צנח כמעט ב-4%, ויצר עודף בהיצע החשמל. על פי הסקירה הסטטיסטית של אנרגיה Energy Statistical Review של חברת בריטיש פטרוליום BP ל-2019⁵, הצריכה הראשונית של מצרים בעשר שנים מ-2007 עד 2017 עלתה בממוצע של 3.2% לשנה. העלייה בצריכה ב-2018 הייתה הרבה מתחת לכך ועמדה על 2.1%. במקביל, העלייה בביקוש לגז הייתה 6.6%, רק מחצית מהעלייה בשנת 2017.

מצרים החלה בתוכנית שאפתנית לשימוש באנרגיה מתחדשת, לייצר 20% מהחשמל שלה מאנרגיות מתחדשות עד 2022, ו-42% עד 2035⁶. ייצור החשמל השנתי של מצרים מאנרגיות מתחדשות הגיע כעת לכ-6,000 מגוואט, כאשר כשליש מגיע מאנרגיית רוח ושמש. זה יגדל עוד יותר בסוף השנה, עם סיום הקמת מתחם בנבן Benban, ליד אסוואן, המתקן הסולארי הגדול בעולם. המתחם צפוי לפעול בהספק של 1,600 – 2,000 מגוואט, ולייצר כ-3.8 עד 4.8 מיליארד קוט"ש לשנה⁷.

¹ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/07/24/pr19300-egypt-imf-executive-board-completes-fifth-review-under-arrangement-under-eff>

² <https://energyegypt.net/egypts-arrears-to-iocs-reduced-to-900-million-at-end-of-june-el-molla/>

³ <https://www.reuters.com/article/us-egypt-economy-imf/egypt-to-slash-fuel-subsidies-as-it-nears-end-of-imf-program-idUSKCN1RI032>

⁴ <https://www.theoilandgasyear.com/articles/confidence-in-egypts-investment-climate/>

⁵ <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>

⁶ https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Oct/IRENA_Outlook_Egypt_2018_En.pdf

⁷ <https://spectrum.ieee.org/energywise/energy/renewables/egypts-massive-18gw-benban-solar-park-nears-completion>

כתוצאה מההצלחה בהאטת הגידול בביקוש האנרגיה בתקופה בה כושר ייצור החשמל גדל בהתמדה, משרד החשמל במצרים שוקל כעת לדחות את הקמת מפעלי החשמל המתוכננים, ושוקל לייצא את החשמל העודף למדינות שכנות.⁸

ההשפעה המלאה של רפורמות האנרגיה על השליטה בצריכת האנרגיה הגוברת של מצרים עדיין צריכה להתממש. בינתיים, השילוב של השימוש הגובר באנרגיה ממקורות מתחדשים, עם קצב הפקת הגז המוגבר, משחרר גז לייצוא.

הפקת הגז במצרים ויצוא הגז הטבעי ממצרים

התפנית בהפקת הגז במצרים החלה עם גילוי שדה הגז הענק זוהר Zohr באוגוסט 2015. שדה זוהר הכולל גז בהיקף של כ- BCM 850 גז החל בהפקת גז בזמן שיא - 30 חודשים מגילוי. השדה הפיק ביולי 2019, גז בקצב של BCM 28 לשנה, שהיה היעד לסוף השנה, כלומר כחמישה חודשים לפני לוח הזמנים. הפקת הגז מזוהר צפויה להגיע לקצב של כ- BCM 33 לשנה עד 2020, עם תוספת של עוד 9 בארות הפקה.⁹

שדה הגז זוהר תרם לכך שמצרים השיגה עצמאות בגז הטבעי באוקטובר 2018. לפי נתוני הבנק המרכזי במצרים, הדבר הביא לעודף של 800 מיליון דולר במאזן הסחר בפחמימנים במצרים במהלך הרבעון הרביעי של 2018, העודף הראשון מאז 2013.¹⁰ זה מהפך מדהים למדינה שהוציאה 3 מיליארד דולר על יבוא LNG בשנת 2016.

זה לא רק שדה הגז זוהר. תגליות חדשות נעשות ברציפות. בחודש מרץ הכריזה חברת ENI על גילוי של שדה הגז נור Nour, אך עדין לא הודיעה גודלו.¹¹ החברות דנה גז ופטרוכל הודיעו על תגליות קטנות יותר.

ביוני הודיעה חברת בריטיש פטרוליום BP כי היא מעלה את תפוקת הגז משדות הגז שלה בגיזה ופאיום, Giza and Fayoum gas fields, ב- BCM 2.5 לשנה.¹² כמו כן, BP מסרה כי עד סוף 2019 יושלם השלב השלישי בפיתוח פרויקט הגז הדלתה המערבית של הנילוס West Nile Delta שלה. הפקת הגז מכל שלושת השלבים בפרויקט, כולל שדה הגז ריוון Raven, צפויה להגיע לקצב של כ- BCM 14 לשנה.¹³ בנוסף, החברה הודיעה על התחלת הפקת הגז משדה בלתיים דרום-מערב Baltim SW, ומצפה להגיע לקצב הפקה של כ- BCM 5 לשנה עד אמצע 2020.¹⁴

התפתחויות אלו והתפוקה הגוברת של שדות הגז הקיימים מפצים על הירידה הטבעית בתפוקת שדות הגז הישנים, ועונים לביקושים המקומיים הגדלים, ולייצוא הגז הגדל. משרד הנפט המצרי צופה כי ייצור הגז יגיע לקצב של BCM 82 לשנה במהלך שנת הכספים 2019/20 המסתיימת ב-30 ליוני 2020, וקצב הביקוש המקומי צפוי להגיע לכ- BCM 66 לשנה.

ביוני הסכים משרד הנפט במצרים לאפשר לחברות ENI ובריטיש פטרוליום לייצא דלק משדות הגז זוהר וצפון אלכסנדריה דרך מפעל ההנזלה אידקו Idku, לאחר שענו על צרכי השוק המקומי והושגו עודפי גז.¹⁵

⁸ <https://www.dailynewssegypt.com/2019/07/15/eehc-delays-coal-fired-plant-due-to-production-surplus/>

⁹ https://www.eni.com/en_IT/operations/upstream/exploration-model/zohr-egypt.page

¹⁰ <https://egyptoil-gas.com/news/egypt-records-first-hydrocarbon-trade-surplus-in-5-years-cbe/>

¹¹ https://www.eni.com/docs/en_IT/enicom/media/press-release/2019/03/PR_Eni_Nour_Discovery_Egypt.pdf

¹² <https://energyegypt.net/bp-to-link-250-mmcf-d-of-gas-from-giza-fayoum-fields-to-production-this-week/>

¹³ <https://www.worldoil.com/news/2019/2/11/bp-starts-gas-production-from-the-second-stage-of-egypts-west-nile-delta>

¹⁴ <https://www.energyvoice.com/oilandgas/africa/207859/bp-announces-first-gas-from-egypts-baltim-sw-field/>

¹⁵ <https://energyegypt.net/egypt-allows-eni-bp-to-export-gas-through-idku-lng-plant/>

עודפי הגז בהיקף של BCM 16 לשנה קרובים ליכולת ההנזלה המצרפית של מפעלי ההנזלה אידקו ודמיטה. מפעל ההנזלה אידקו כבר מייצא בקצב של כ- BCM 7.7 לשנה - והמשרד מעריך כי הרווח למדינה מייצוא הגז יהיה כ- 2 מיליארד דולר.

מצרים מתכוונת גם לשמור על אספקת גז לירדן. במרץ 2019, היא העלתה את קצב אספקת הגז לירדן לכ- BCM 3.5 לשנה מ- BCM 1 לשנה בינואר¹⁶. מצרים מקיימת לאחרונה דיונים עם לבנון לייצוא גז ללבנון¹⁷.

חברת אני ENI אישרה ביולי 2019 כי הוא מקיימת שיחות עם ממשלת מצרים על הפעלתו מחדש של מפעל ההנזלה בדמיטה, וכי הוא צופה שהוא יחזור לפעול לפני סוף השנה. אפשרות זו אושרה בעקיפין על ידי שר הנפט המצרי אל מולה שאמר כי כל מתקני הייצוא יפעלו במלוא יכולתם עד סוף השנה.

ביוני 2019, נמסר מפי מקור בחברת אחזקת הגז הטבעית המצרית (EGAS), כי החברה מיישמת פרויקטים חדשים ומתכננת להתחיל בפרויקטים חדשים במסגרת התוכנית לפיתוח שדות הגז. בהתאם לכך, מבוצעים 19 פרויקטים שיגדילו את תפוקת הגז במצרים ב-2022 לרמה של כ- BCM 117 בשנה¹⁸. נראה שהכתב אינו מבין בתחום, הניסוח של המאמר רשלני, והמספרים אינם מסתדרים. אבל הכיוון ברור- גידול בתפוקת הגז במצרים בשנים הבאות.

משרד הנפט המצרי פתח גם אזורים (בלוקים) חדשים להמשך החיפושים. סבבי הרישוי האחרונים, שתוצאותיהם הוכרזו בפברואר 2019, היו מוצלחים מאוד, והוענקו 12 בלוקי חיפוש חדשים. בין הזוכים היו מספר חברות נפט בינלאומיות גדולות: ExxonMobil, Total, Shell, BP, Eni, ו-Petronas המלזית¹⁹. מצרים השיקה סבב רישוי חדש לחיפושים בים במרץ 2019, הכולל 10 בלוקים בים סוף²⁰, שם היא מקווה לשכפל את התגליות המוצלחות האחרונות של סעודיה. שר הנפט המצרי אל מולה אישר כי שתי המדינות נמצאות בדיונים כשהן בוחנות שיתופי פעולה ומחליפות נתונים. מצרים שוקלת גם להוציא למכרז 11 בלוקים במי ים התיכון המערבי שלה עד הרבעון הראשון של 2020, בתקווה לתגליות חדשות מסוג זה²¹.

כדי להפוך אזורים לא מפותחים לאטרקטיביים יותר עבור חברות הנפט הגדולות, מצרים מציעה חוזי שיתופי הפקה (PSC). ידידותיים למשקיעים. לדברי אל מולה: 'אנו משפרים את תהליך החזר ההשקעה כדי להפוך אותו למהיר, פחות בירוקרטי ויעיל יותר'. בעוד שהסכמי השיתוף החדשים צפויים להעביר את כל עלויות החיפושים וההפקה לחברות, הם יתנו להן חלק גדול יותר מהתפוקה ואת החופש למכור אותו לפי שיקול דעתם²². מצרים מקווה כי הסכמי שיתופי ההפקה החדשים יתרמו להצלחה של סבבי הרישוי החדשים וימשכו השקעות ישירות זרות מוגברות למדינה, בנוסף לעשרה מיליארד דולר שצפויים בשנת 2019.

קרן המטבע הבינלאומית זיהתה את הצורך בהשקעות זרות ישירות FDI Foreign Direct Investment מתמשכות כגורם חשוב לתמיכה בהמשך ההתאוששות הכלכלית של מצרים. הרחבת אזור המכרזים לים סוף ולמערב הים התיכון המצרי אמורה לסייע גם בשמירה על קצב גילוי הגז והנפט המרשים של מצרים ולהגביר את הפקת הגז כדי לספק את השוק המקומי והייצוא של המדינה.

לפי מנהל הפחמימנים במשקיף האנרגיה הים תיכוני בפריז Observatoire Méditerranéen de l'Energie (OME), סוהבט קרבוז Sohbet Karbuz, הארגון צופה שעודפי הגז המצרי העומדים לרשות הייצוא ינועו בין 17.5 ל- 29.5 מיליארד BCM לשנה עד 2030 ובין 7.5 ל- 25 BCM לשנה עד שנת 2040.

¹⁶ <http://www.jordantimes.com/news/local/egyptian-gas-supply-jordan-officially-resumed>

¹⁷ <https://www.egypttoday.com/Article/3/64105/Egypt-Lebanon-in-talks-over-petroleum-gas-cooperation>

¹⁸ <https://en.amwalalghad.com/egas-to-increase-natural-gas-output-by-11-3-bcf-d-in-2022/>

¹⁹ <https://egyptoil-gas.com/news/egypt-announces-winning-bids-for-12-new-concessions/>

²⁰ <https://energyegypt.net/egypts-offshore-red-sea-oil-gas-exploration-bid-round-closes-today/>

²¹ <https://energyegypt.net/egypt-to-offer-11-blocks-in-west-mediterranean-bid-round-by-q1-2020/>

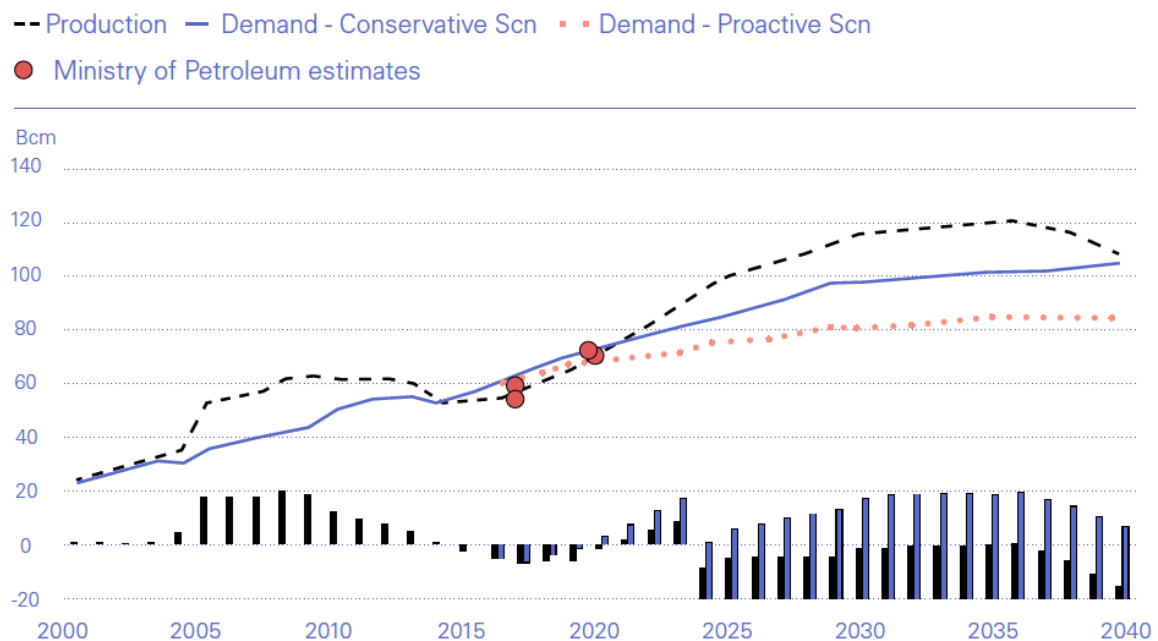
²² <https://www.egypttoday.com/Article/3/64591/Egypt-works-on-contract-to-attract-more-investment-in-oil>

תוצאות אלה, שמקורן במודל הביקוש של OME למצרים, מבוססות על נתוני עבר של חבריה ותואמות לשני תרחישי ביקוש, תרחיש ההתייחסות השמרני והתרחיש הפרואקטיבי. הדרישה בפועל יכולה להיות בין שני התרחישים.

התרחיש השמרני (CS) הוא תרחיש המבוסס על מגמות העבר, המדיניות הנוכחית והפרויקטים השוטפים. התרחיש הפרואקטיבי מבוסס על יישום תוכניות להתייעלות אנרגטית וגיוון מוגבר בתמהיל האנרגיה. לתחזיות ההפקה יש חשיבות קריטית. ב- OME מעריכים את הייצור ב- BCM 120 עד שנת 2030, כשהוא מגיע לשיאו בכ- BCM 120 בשנת 2037 ויורד ל- BCM 112 עד 2040. הביצועים בפועל עד כה, ותחזיות ההפקה של משרד הנפט המצרי מצביעות על עתיד ורוד יותר.

Figure 1 –Egypt's gas balance

Source: OME

נראה שעתיד הגז הטבעי של מצרים נע בכיוון הנכון.

השפעה על ישראל וקפריסין

השאיפה של מצרים להפוך למוקד הגז האזורי הביאה לאפשרות לייצוא של גז ישראלי וגז מקפריסין לשוק המקומי המצרי ולמפעלי ההנזלה והייצוא משני מפעלי ההנזלה שלה באידקו ודמיאטה, בכפוף לתנאים מסחריים. באמצעות פרויקטים כאלה מצרים עשויה בסופו של דבר להחזיק במפתח לעתיד ייצוא הגז של מזרח בים התיכון.

מצד שני, כתוצאה מרמת תגליות הגז המצריות וההצלחה של רפורמות האנרגיה שלה בהקטנת הגידול בצריכה, מצרים לא תזדקק לייבוא גז, אלא אם הגז המיובא יהיה תחרותי בהשוואה למחירי הדלק המקומיים. כאשר מפעלי ההנזלה המקומיים צפויים להגיע למלוא יכולתם השנה - על פי שר הנפט המצרי אל מולה - יתכן ואפילו לא יהיה מקום לטפל בגז הישראלי והקפריסאי.

היוצא מן הכלל יכולה להיות העסקה בין נובל אנרג'י ודלק עם דולפינוס אחזקות. מדובר לכאורה בעסקה מסחרית בין חברות פרטיות שעדיין עשויה להתמשש. בעסקה זו מעורבים שיקולים פוליטיים, וככל הנראה המודיעין המצרי מעורב בעסקה²³. עד כה היו בעיות ועיכובים, אך לפי דלק ונובל, הפקת הגז מלוותן תתחיל בסוף נובמבר²⁴.

²³ <https://madamasr.com/en/2018/10/23/feature/politics/whos-buying-israeli-gas-a-company-owned-by-the-general-intelligence-service/>

²⁴ <https://www.maariv.co.il/business/economic/israel/Article-720778>

ב- 2 לאוקטובר הודיעו שותפי תמר ולוויתן על השלמת חתימות על שני הסכמים לתיקון הסכמי הייצוא המקוריים בין שותפי תמר לבין דולפינוס, ובין שותפי לוויתן לבין דולפינוס²⁵. בין השאר, על פי תיקון הסכם לוויתן, כמות הגז החוזית הכוללת שהתחייבו שותפי לוויתן לספק לרוכשת גדלה באופן ניכר לכ- BCM 60 לעומת BCM 32 בהסכם הייצוא המקורי. לפי תיקון הסכם תמר כמות הגז החוזית הכוללת שהתחייבו שותפי תמר לספק לרוכשת הינה כ- BCM 25.3 לעומת BCM 32 על פי הסכם הייצוא המקורי. המחיר שדולפינוס תרכוש את הגז מישראל לא נמסר. לפי ליאור גוטמן²⁶, שבדרך כלל יש לו מקורות טובים, מחיר הגז הותאם למגבלות מתווה הגז הממשלתי, כך שמחיר היצוא לא יהיה נמוך יותר מהחוזים שנחתמים בישראל. ועדת ששינסקי קבעה בעבר שספק גז מישראל לא יוכל לייצא במחיר נמוך מזה שבו הוא מוכר (בממוצע) גז במשק המקומי. כלומר, מחיר הגז לייצוא חייב להיות גבוה ממחיר הגז הממוצע במשק.

לא ברור איך ייצא גז מישראל למצרים תואם את מאזן הגז המצרי, אלא אם מעורבים בעסקה שיקולים זרים.

אתגרים

ייצוא גז נזלי ממצרים בין אם הוא גז מצרי או מישראל, כפוף למחירים עולמיים, ורמות המחירים הנוכחיות מהוות אתגר קשה לייצוא כזה. בהתבסס על מחירי הגז הנוכחיים והצפויים, והתחרות עם גז מרוסיה ומארה"ב, קשה לראות את אירופה כשוק לגז ממזרח הים התיכון. ועם התגברות התחרות, גם ייצוא גז לדרום מזרח אסיה לא יהיה קל, בעיקר אם ההאטה הסינית תמשיך.

מחיר המינימום המובטח שמשלמת מצרים ליצרני גז משדות הגז הימיים הוא 3.95 דולר ליחידת אנרגיה (מיליון BTU) ועולה ל- 5.88 דולר ליחידת אנרגיה לפי מיקום שדה הגז. אף על פי שהעלויות של הנזלת הגז משני המפעלים הקיימים נמוכות יחסית, הרי שכאשר מוסיפים עלויות הנזלה אלו ועלויות הובלת הגז הנוזלי, זה מקשה מאוד על התחרות בשווקים הגלובליים. זה יהיה קשה עוד יותר כאשר אידקו ודמיטה יגיעו לכושר ייצוא מלא, ויהיה צורך במפעלים חדשים להנזלת לגז המיובא.

היתרון הגדול של מצרים הוא שיש לה ביקוש מקומי גובר לאנרגיה כדי לספק את אוכלוסייתה הגדלה, המונה קרוב ל- 100 מיליון כיום. אבל גם אז, אם התחזית של OME צודקת, עודף הגז יעלה ככל הנראה על היכולת המשולבת של שני מפעלי הנזלת הגז שלה. נראה שמצרים תמשיך לייצא גז לירדן, ואולי גם ללבנון ולסעודיה, כדי שתוכל לנצל את מלוא הגז העודף.

הארגון מחדש והמודרניזציה של תחום האנרגיה של מצרים התחיל באופן חיובי, אך עדיין יש עוד דרך ארוכה. קרן המטבע הבינלאומית שיבחה את ממשלת מצרים על ביצוע חבילה של אמצעי צנע פיסקליים אשר שיפרה את התוצר של מצרים, את המשק המצרי ואיתנותו הפיננסית, סייעה בהורדת האינפלציה מ- 33% בשנת 2017 ל- 8.7% עתה, והגדילה את הצמיחה לשיעור של 5.5% ב- 2018.

עם זאת, הפיחות הגדול בשער הלירה המצרית והסרת סובסידיות הדלק גרמו לכך שתנאי המחיה של חלק ניכר מהאוכלוסייה הדרדרו. לפי הערכות, כ- 32% מהאוכלוסייה חיים בעוני, עלייה של 5% מאז 2015. זו כנראה אחת הסיבות העיקריות להפגנות שהיו בנצרים בספטמבר 2019, המורות שיש לטפל בדחיפות בפערים אלה.

בכל מקרה, היישום הנחוש של הרפורמות במשק המצרי, והמהפך הברור בתחום הגז והנפט שלה העמידו את כלכלת מצרים על בסיס יציב, עם פוטנציאל ליהנות מעתיד בר-קיימא וטוב יותר.

אמנון פורטוגלי

²⁵ <https://www.magna.isa.gov.il/details.aspx?id=01595&reference=2019-01-084633#?id=01595&reference=2019-01-084633>

²⁶ <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3771282,00.html?fbclid=IwAR3UxKG7VwUpk0nNHZUyrrUF-VrK8J8mAgbNqQBFZkcJ0xtHJYF8dGsEplA>